

Ett hantverk med specialisering

Även om möbeltillverkningen i stort sett skedde under hantverksmässiga former, fick den genom en utpräglad specialisering inom enskilda verkstäder och byar ett drag av hemindustri. Trots att så många sysselsattes inom denna, fanns det i Lindome förutsättningar för en av Hallands första fabriksanläggningar, Anderstorps mekaniska bomullsspinneri. Den engelska firman Lancefield & May i Göteborg köpte på 1820-talet ett av fallen i Lindomeån för att där anlägga ett spinneri och därmed tillgodose det i Älvsborgs län ständigt växande behovet av bomullsgarn. Starten bjöd på en hel del motigheter. Bland annat visade det sig svårt att från exportförbudets England smuggla ut de behövliga maskinerna. Spinneriet bytte ägare ett par gånger redan innan det kom igång 1833. Arbetsstyrkan var före 1880 i genomsnitt 100–125 personer, varav kvinnorna utgjorde hälften. Tillverkningsvärdet 1860 uppgick till 399 890 riksdaler. Vid länets andra industriföretag, Slottsmöllans klädesfabrik i Halmstad, tillverkades kläde och filter till ett värde av 477 151 riksdaler. Som en jämförelse kan nämnas, att möbeltillverkningen i Lindome samma år beräknades till 100 000 riksdaler.

Med bomullsspinneriet i Anderstorp kom ett nytt socialt mönster till Lindome. Det kan illustreras av bland annat den trevåningsbyggnad som uppfördes med 17 enkelrum i varje våning för de unga fabriksarbetarskorna. Efterhand som de gifte sig blev enkelrummen familjebostäder. Kök med en öppen spis delades således av flera. Varje husmor hade sin egen brandring

och det kunde hända att inte mindre än sju kvinnor samtidigt måste samsas vid spisen. De som hade sin brandring längst inne hade lättast för att bränna sig och så kunde det uppstå trötter och ovänskap. Merendels tycks dock sämjan ha varit god. Alla levde under samma villkor.

I bonde- och hantverkarehemmen fick barnen tidigt börja hjälpa till och vid fabriken gjordes inget undantag. 12-åringar hade full arbetsdag från klockan sex på morgonen till sex på kvällen.

Till Anderstorp kom också arbetarrörelsen. Motståndet var starkt och först 1919 bildades en arbetarkommun. Ett första försök hade gjorts 1908. Textilarbetarna kom in under det avtal som godkändes 1920 med en timlön av 1:15 för manliga och 0:77 för kvinnliga arbetare. Det berättigade till fyra dagars semester. Det ansågs som toppvillkor på den tiden. Redan året efter krävde arbetsgivaren en lönereducering med 20 procent samt en del andra försämringar i de allmänna bestämmelserna. Över 35 procent av textilarbetarna gick arbetslösa och de övriga hade ett ständigt hot om lock out hängande över sig. För sina möten hade arbetarkommunen ingen lokal. Avdelning 84 samlades i någon verkstad eller i den portsal som också användes som likbod. De största utgifterna gällde fotogen till kaminen och lampan. Först 1932 kunde man samlas i ett eget Folkets hus.

Innan vi kunde börja med att ställa iordning interiören i Lindomeverkstaden, som flyttades till Kungsbackaskogen, behövde vi studera de

"Göteborgsstolen" har blivit något av ett signum för möbelsnickeriet i Lindome. En av dem som in i vår tid fortsatt med tillverkningen är Elis Martinsson på Skräppholmen. Foto Stig Tornehed 1959.

äldre verkstäder som fanns kvar. En sådan i arbete fann vi på Skräppholmen, där Elis Martinsson ännu höll på med göteborgsstolen, som fortfarande röner stor efterfrågan. Göteborgsstolen har i dag för många blivit en levande länk mellan det gamla hantverkets tid och vår egen, nästan som ett signum för lindomemöbler. När dessa ställdes ut i Kronhuset i Göte-

borg 1976 och på Liljevalchs i Stockholm 1977, valdes just göteborgsstolen som affischbild. Elis på Holmen har hunnit tillverka flera tusen sådana stolar. Varje stol räknar 20 detaljer och kapaciteten ligger på i genomsnitt tre stolar i veckan. De levereras trävita och ostoppade.

När vi kommit så långt att det var dags att hålla spantagille eller taklagsöl, placerade vi Olof Carlsson, som sålt verkstaden och som varit med om nedtagningen och flyttningen, framför en mikrofon. Han berättade om hur det var till Heljes:

– Min svärfar Albin Andersson och hans bror Emil var de sista som gjorde möbler i vår gamla verkstad. Det blev mest byråar och skrivbord, ja, lite av varje allt eftersom beställningarna kom. Tidigare var det fyra man som arbetade här. Det var bröderna Albin, Ernst och Emil och deras far Anders Nilsson. Då gjordes det mest chiffonjéer och kommoder. Fadern kunde då och då sticka emellan med ett spelbord. Det står en halvfärdig och ofanerad chiffonjé kvar i verkstaden. Den började Albin Andersson göra åt sig själv. Den blev aldrig färdig och nu får den stå där och visa ett arbete i gång. Det ser mera levande ut på det sättet.

– Det var alltid så trevligt att komma in i verkstaden. Där var varmt och gott. Hyvelspanen lyste vit och ren vid bänkarna. Virket lag uppsågat och färdigt på räck i taket. På spisen stod limpottan och ibland fick den dela plats

med kaffekitteln. Mot veckoslutet, innan möblerna skulle iväg till Göteborg, var det snärjigt. När den fullastade kärran knirkat iväg, kunde snickarna ta igen sig en liten stund i någon av sängarna, men lika ofta makade de undan verktygen och sträckte ut sig på hyvelbänken.

– I vår verkstad har det alltid varit tre eller fyra bänkar, en för varje snickare, en som man var van vid. På gavelväggen hängde polityrskåpet med sprit och schellack. Det skulle helst vara låst så att frestelsen att tulla på förrådet inte blev för stor.

– Det var kvinnorna och töserna som fick ta hand om poleringen. En skicklig polererska hade högt anseende. Innan det blev modernt att fanera möblerna, ådrades de mörkbruna eller brunröda. Det talades om att man använde "drakablod".